

Ivan Pregelj.

Zvodník.

(Povest od včeraj in danes.)

(Nadaljevanje.)

X. »Zora vstaja, dan se dela...«

TONČKA je prihrumela nevljudno k Roži v sobo in vprašala razburjeno:

»Kaj pa počenjaš? Ali si pri pameti?«

Roža je osuplo pogledala tovarišico, ki ji je oko žarelo v sveti jezi in osuplosti. Ni našla besede, že je zopet govorila Tončka:

»Ali je res, to mi povej, ali je res?« Deklica je zamahovala z roko kakor mati, ki se jezi nad nepokornim otrokom.

»Tak umiri se in oddahni,« je rekla Roža v zadregi, da bi domači ne slišali vikajoče Tončke. Tončka se je

dala pomiriti.

»Ali je res, ali ni?« je vprašala znova.

»Pej, kaj?« je vprašala Roža nestrpnostno.

»Da boš igrala —,« je našla zasopljena Tončka odgovor. Roža se je nemirno zgenila. Odgovorila je pa navidezno hladno, malomarno, porogljivo.

»Kaj so ti šele zdaj to na nos prinesli?«

»Pa oče? Ali kaj vedo?« je vprašala očitno napadajoče Tončka. Rahla zadrega je zaigrala Roži v licu.

»Zakaj ne bi vedeli?« je odgovorila kaj vidno nemirna. »Ali je kaj slabega? In kaj tebe to briga?«

Tončka je nekaj trenutkov molčala.

»Gospodu Nacetu gotovo nisi povedala,« je rekla nato. »Pa ti tudi ne bi bil dovolil. Tako, glej, si nam odpadla. Da te sram ni!«

Temna bledost je pokrila Roži lice. Ni mogla takoj spregovoriti. Ko pa je našla besedo, je rekla trpko, premišljeno, sovražno.

»Sram naj bo tebe in tvojevrstnih blaženih svetnic. Prav, pa se sramuje. Kar nič več ne bom usiljiva. Kar h kaplanu teci, pa povej, da jaz na koru ne bom več pela.«

»Roža!« je vzkljnila jokavo Tončka. »Le tega ne, pa gospodu Nacetu! Ne naredi!«

»Hinavka!« je brizgnila kakor pljunek besedo Roža. »Pojdi. Sramujem se te!«

»Pojdi, pa takoj!« je še planila in se vrgla na Tončko in jo nemilo potisnila iz sobe. »Doli je oče,« je kipelo iz nje. »Kar na glas vpij in me toži, saj drugega ne znaš. Fej, fej, fej!«

Zdaj je v resnici pljunila za Tončko, ki je odšla kakor iz uma. Od tiste ure Roža ni več šla k pevskim vajam...

* * *

Ura, ki jo je naznanjalo vabilo k predstavi »Rokovnjačev« je bila. Veliko dvorišče pri Slamiču je bilo napolnilo radovedno gledalstvo. Posedli so pred zastrtim odrom iz desak, nerodno okičenim z zelenjem in prevešenim z velikim, rdečim zagrinjalom. Lopa za odrom je bila nekaka garderoba. Zmračilo se je, ko se je igra začela. Gledalci so pridržali sapo v prsih in strmeli. Polagoma in stopnjema šele so se osvobajali prvih močnih vtisov, ki jih niso bili vajeni. Neprisiljeno so se vživljali v spretnost, dramatiko in privlačno zgodbo, ki je rastla na deske iz pestrih in živih prizorov. »Upetaj, šmolar!« Skoraj le ugenili so smisel besede, ki so jo čuli, pa so se morali že vdati ji, ponoviti jo pri sebi, nasmejati se. Tedaj pa jih je prijela robata šaljivost Blaža Mozola, pesem Kojčeva. Zdaj pa so zastrmeli. Lepa in sijajna v čas igre in njiju mladosti objeta sta stala na odru Nande in Polonica. Tisti trenutek, ko sta igralca pogledala po gledalcih, sta že vedela da ugajata. Zavedajoča se ugodja, ki ga vzbujata, sta igrala jasno, neposredno, vajalno oči in duha. Roža je drhtela in obenem v slastjo čutila, kako se sprošča, kako neprisiljeno se igra preliza vanjo, kako ona sama živi v igri in osvaja gledalce. Ko je igrala Štefanu v obraz, je trenutno povsem pozabljala, da le igra. Zgubljala je zavest razlike med igro in resnico. Prečudno dobro ji je bilo. Bil je Nande, s katerim je igrala, bil je Štefan, katerega je res ljubila. Ljubezen do Štefana se je zrcalila v igro Polonice z Nandetom...

Za trenutek se je zavedela, videla po ljudeh. Prav blizu, kakor pred obrazom ji je sinilo doli iz temé naproti blede, v čudnem krču spačeno lice. Roža je spoznala Tončko. Ta trenutek v svoji sreči Roža niti huda ni mogla biti na Tončko. Nekakšno pomilovanje jo je obšlo. »Glej me. Ali sem prava? Ti seveda, bi se igrati sramovala, ki igrati ne znaš!« Tako ji je šlo skozi misli...

Nastopila je sama in pela:

»Zora vstaja,
dan se dela,
pridi, ljubček moj!«

Prečudno je segala lepa Medvedova pesem v srca. Solze so silile v oči. Za srečo nesrečne Polonice so jokali ljudje, se bali.

»Ti si meni
vse na sveti,
ljubček, ljubček moj!«

je rotila Roža še za več usmiljenja gledalce, zmagovala, osvajala.

»Najsrečnejša
med dekleti
sem s teboj, s teboj!«

je dopela koprneče in iskala za Tončko. Ni je našla. Sredi pesmi je bila stisnila deklico za grlo čudna bolečina, zmeglilo se ji je. Skozi gnečo je iskala iz ljudi. Dušila jo je čudna duševna boleost, obenem slabost, podobna težki omotici. Tako se je dokopala iz dvorišča, šla

skozi vežo in zajela pred Slamičevimi hišnimi vrati zraku. Bridki šumi igre so jo zdramili iz duševne in telesne bridkosti. Bolečina radi Rože je ugasnila, deklice se je lotila znova sla po igri, po pesmi, po lepoti, ki jo je morala zavidati, četudi ni hotela in jo je bolelo, bolelo. Skušala se je preriti zopet na dvorišče med gledalce. Fantje so zaslanjali vhod na prosto.

»Upetaj, šmolar!« je nekdo nemilo odtisnil Tončko. Žalostno je čakala nekaj časa. Potem se je odločila in odšla. Vso pot do doma je jokala... Šele proti jutru je šla prav tisto pot zanjo Valičeva Roža. Hodila ni sama. Vodil jo je Štefan, prav tako od igre in liubezni opozien kakor ona sama. Tesno ob njej je bil privil svojo roko dekletu, na uho ji je šepetal najsilnejših besed. Poslušala je z brezmejnimi ugodijem. Igrala je z besedo Polonino iz igre, iz igre je odgovarjala. Potem pa je poljubljal na usta, na oči... In ni mu branila. Brez moči, srečna, pijana je ležala fantu v naročju. Trudoma se je morala braniti, da ni vračala poljubov...

Za nizkimi brdi se je že zaznaval prvi dan. Čuti je bilo že prve peteline. Potem je bilo zopet vse mirno. Le mlada kri se je oglašala, rela, hrepnela:

»Ti si meni
vse na sveti,
ljubček, ljubček moj!«
»Najsrečnejša
med dekleti
sem s teboj, s teboj!«

A zvodnik? Alig je bila ta pesem? Ali kdor jo je pel? Pesem ne! Prilika k grehu pač — hudič zvodljivi, ki je blizu stal in se — krohotal.

Stanko Gorjanec:

Pesem padlih fantov.

(Zbor v skupnem grobu).

*Stisnjene ustne, prekrizane roke —
in vse je prešlo: bol, rane globoke.*

*Nad našim grobom mrzel veter cvili,
polagoma se dežji bodo vsuli —
a mi ne bomo nič več nič več čuli —
mi smo že bili.*

*En glas le slišimo v dalji tugovati,
otožno pesem, ki nas išče, čaka,
nad vasjo bega in nad poljem plaka:
Sin, tvoja mati!*

*Stisnjene ustne, prekrizane roke:
tu imaš, mati, svoje otroke!*

POMENKI.

Verne duše.

KO pada prva jesenska slana in mori zadnje krizanteme, obhajamo v cerkvenem bogočastju praznik življenja in praznik trpljenja. Ker je število izvoljencev božjih tako ogromno, da cerkev v cerkvenem letu nikakor ne more počastiti s posameznimi godovi vseh, slavi že od leta 835. na en dan spomin vseh svetnikov. Takoj naslednji dan pa posveča spomin vernih duš v vica.

Vsi svetniki.

*v nebeški družbi srečni, blagi,
Naš duh se dviga na višave,
kjer bivajo zdaj srečno dragi
obdani s svitom večne slave.*

Kratko in utrudljivo je človeško življenje. V kletke našega telesa je Vsemogočni uklenil živo dušo, ki bega kot nemiren ptič in čaka dneva, kdaj se oprsti tesne telesne ječe ter se zlije kot kapljica z neskončnim morjem božje večnosti, odkoder je izšla. Le tolči in razbij človeška prsa — duše ne boš razbil! Ne more je sestaviti matematika in ne razkrojiti kemija. Prišel bo dan, ko bo dala slovo telesu in odhitela v večnost, kjer ni umiranja.

Dokler živi človek na zemlji, ga spremlja žalost, gorje in neutешljivo hrepenenje po tistem zaželjenem kraju, kjer prenehajo solze in bolečine. »Če na tisoče listov popišemo, nikoli ne bomo po resnici in zadosti opisali gorjé te zemlje! Po nizkih kočah beda in glad, po visokih palačah skrb in dušna bolest, nepregledno gorje po dolgih bolniških dvorinah, po prostranih bojnih poljih, po posameznih bolniških ležiščih... Težka razočaranja v milijonih src, goljufane nade v nešteatih dušah, preganjana nedolžnost, na križ razpeta ljubezen, strah, obup... Dežela pregnanstva je ta zemlja za nas. — Toda ne obupati! Saj ne bomo večno peli žalostne pesmi, domotožja ob vodah babilonskih! Rešenje pride kmalu. Tam gori med srečnimi brati in sestrami, ki so mogoče živeli s teboj pod isto streho, hodili v isto cerkev, šolo,

delali na isti njivi ali pisarni — bo konec gorja. Za reveže preneha v nebesih ubošstvo, bolnike zapusti bolezen, žalostnim se posuše bridke solze, preganjani najdejo varno zavetje.« (Dr. Opeka: Božji dnevi.)

Kako jasno so umevali to resnico izvoljenci božji! Med njimi so bili sveti spoznavalci, ki so zapustili svet in radi prenašali zasramovanje in zasmeh. Deviške duše najdeš med njimi, ki so križali svoje telo in ga devali v sužnost. Spokorniki so med srečnimi državljani nebeškimi, ki so zašli v svetu, pa so zopet izsledili pravo pot. S posti, molitvami in solzami so izbrisavali svoje madeže pred Bogom in očiščevali svoje duše. Puščavnike srečaš v nebesih. Leta in leta, včasih celo življenje so preživeli v samotah, med skalami v brlogu daleč od sveta. S krvjo omite mučence gledaš. V ječe so jih zapirali, z lakoto in žejo so jih mučili, roke in noge so jim sekali, oči iztikali, z razbeljenimi kleščami trgali meso z živega telesa, na križe so jih pribijali, s smolo polite zažigali, na grmade stavili, divjim zverem metali... Oni so pa Boga hvalili in z visoko pesmijo ljubezni so šli v smrt kakor izvoljeni na ženitnino.

Ni čuda, če se Cerkev raduje njihove zmage. Na veličasten praznik se spominja vseh teh milijonov, med katerimi je mogoče tudi tvoj oče, mati, sestra, brat, prijatelj... Vsi sveti so praznik trdnega upanja na srečno svidenje nad zvezdami. Cerkev je razsvetljena, jesensko cvetje krasi oltar, evangelist govori o tisočih zaznamenovanih iz vseh rodov. Tudi iz našega rodu? Brez dvoma! Naj ti srečni naši bratje in sestre prosijo za naš rod zlasti v težkih dneh!

Tudi domače šege nas spominjajo na ta radostni praznik. Navada je, da po hišah pečejo »prešce« t. j. majhne hlebčke, na Vipavskem iz nove koruzne moke, ki jih dajejo onim, ki pridejo »vahčat«. Ta domači običaj razlagajo zelo različno. Ponekod se opirajo na zgodovino praznika. Ta dan so namreč prihajale v Rim neštete množice romarjev, katerim so iz polnih žitnic dajali v dar živeža. Drugod imajo ta običaj kot izraz občestva med verniki. Bogatejši so hoteli, naj bi se na ta dan radovali tudi ubožnejši, da bi čutili ljubezen iste krščanske družine. Ponekod so pa v hišah pekli kruh za one, ki so na Vse svete popoldne in dolgo v noč zvonili v čast vernim dušam. Medtem, ko vlada dopoldne v cerkvi in družinah slovesno, radostno razpoloženje, se popoldne po večernicah hipoma umakne radost — žalosti nad trpečimi brati in sestrami, ki se očiščujejo v vica.

VERNE DUŠE.

*O tužni dan v jeseni hladni,
ko zime že nastopa vlada,
ko list za listom z drevja pada
in pozni cvet umira zadnji.
Glasi se zvon z visoke line,
na kraj miru nas vabi, kliče.
Sprevod počasno se pomiče
in tožne nam budi spomine.*

*Pred nami je mrtvaška njiva,
vse živo širno je grobišče,
saj svojce vsak nočoj obišče,
ki tu jih mrzla prst pokriva.
A zvon se tužno še oglašča,
tako se zdi, da joka z nami
za dragimi, ki spijo v jami,
pozdrave mile jim donaša...*

Cerkev se je vedno spominjala v molitvah in daritvah onih vernikov, ki so umrli sicer v stanu božje milosti, pa se niso še omili malih grehov. Očiščujejo se v vica in trkajo na naša vrata, proseč pomoči. »Pojte z mano, popeljem vas k njim! Po poti vere se bližamo deželi

mrtvih. K temnemu, groznemu svetu prihajamo — svetu med nebesom in peklom. Tu trpe oni, ki so svoje življenje sicer dobro končali, a se niso še madežev oprali. Težko čakajo angela, da bi jim naznanil konec trpljenja in jih sprejel v večno nebo. Čuj! Ganljivi spevi, molitve, jadikovanje in jok, ljubezen in prošnje, kesanje in obup! Sredi hvalnic, v katerih povelečujejo te duše Boga, ki jih je rešil večne smrti, se oglašajo bolestni klici: V sredi naših dni smo morale iti v deželo mrtvih, ne moremo gledati na Gospoda, ne ljudi — le prebivalce tihega, trpečega kraljestvo zremo. Zakaj nismo časa milosti boljše porabili, zakaj nismo Gospodu zvesteje služili!« (Segneri.)

Vsem vernim umrlim je Cerkev posvetila poseben dan v letu, ki se od 10. stoletja nadalje obhaja 2. novembra. Že na praznik Vseh svetnikov popoldne zazvone zvonovi mrtvim v spomin. Duhovniki pristopijo k oltarju v črni, žalni obleki in molijo ter pojejo molitve za verne duše. Sicer se cerkev tudi med letom večkrat spominja umrlih pri takozvanih črnih mašah. Že prvi kristjani so se spominjali 3., 7. in 30. dne ter obletnice smrti. Tretji dan je Gospod vstal od smrti, sedmi dan je Bog počival in ta božji počitek je znamenje miru, ki ga želimo dušam v vicah. Trideset dni je ljudstvo žalovalo za Mojzesom in Aronom. Bolj kakor ti dogodki iz sv. pisma pa se zdi, da so

na razvoj krščanskih obredov za mrtve vplivale stare rimske in grške šege. Tretji dan po pogrebu so se pri Rimljanih zbirali sorodniki na grobu ranjkega in tam opravljali obred mrtvemu v spomin. Isto se je ponavljalo deveti dan. Grki so se shajali na grobeh tudi 30. dan. Tako se še dandanes vrši prva pogrebna maša vpricho mrliča na dan pogreba. Zato se tudi v molitvah, ki jih pojejo duhovniki ob mrliču, ali pa pozneje ob odru, ki naj predstavlja krsto z mrličem (katafalk), pojejo molitve za rajnkega, kot bi se njegova duša pravkar ločila od telesa. Božja sodba se je sicer izvršila v trenutku, ko se je duša ločila od telesa. Vendar si dramatično predstavljamo, da duša še ni sojena, temveč se šele nahaja na poti proti večnosti. Preden sodnik izreče sodbo, prosi Cerkev v »Liberi« (»Reši me«), naj bo duši prizanesljiv, in naj je nikar ne zavrže v pekel. Dasi je duša tedaj že sojena, ji je z ozirom na Cerkvene molitve mogel dati Bog v smrtni uri milost popolnega izpreobrnjenja, tako da je v trenutku ločitve s sveta mogel izreči nad njo milostno sodbo. Ta pomen imajo tudi molitve, ki jih mašniki molijo na Vseh svetnikov dan popoldne.

Po cerkvenih molitvah se razvrsti procesija na pokopališče. Na ta dan obiščemo in okrasimo grobove svojih dragih. Celo leto so zapuščeni. Za praznik Vernih duš jih pa ozaljšamo s krizantemami, uredimo zemljo, prižigamo sveče, pletemo vence iz mrtvaških rož ter goreče molimo za duše dragih rajnkkih. Zelenje in cvetje nas spominja na upanje večne pomladi, luči na grobeh nam pa govorijo o večni luči, ki naj sveti vernim umrlim. Koliko solz kane ta dan na mrzlo zemljo in koliko vročih prošenj se vzdigne v sveto nebo! Zopet stopijo pred naše oči dragi obrazi, obnovijo se nam v spomin ure slovesa in iz duš

privrejo ponižne molitve. Pokopališče oživi ta dan in pozno v noč brlijo lučke in svetilke na lepo okrašenih grobovih. Med grobovi na pokopališču se pa nahajajo tudi zapuščeni, zarastli, na katerih ne brle lučke in ne svetijo svetilke. Teh pozabljenih mrličev se moramo spominjati zlasti mi, ki živimo ob velikem bojnem pokopališču, kjer trohne nešteti tisoči, ki ne bodo imeli na grobu ne zelenja, ne sveč, ne molitve!

Na vernih duš zvečer zvoni v zvoniku žalostno in otožno. Ta proseči glas kliče vse, naj molijo za drage pokojne, ki so živeli z njimi pod isto streho, pa jih je smrt ugrabila in odvedla v večnost. Stara navada je, da na večer vernih duš družina moli vse tri dele rožnega venca za uboge verne duše. Pravijo, da med tem krožijo trpeči duhovi mimo hiš in bolešno kličejo na pomoč. Le živi jim morejo pomagati in jih rešiti groznega trpljenja v vicah. Po končanih molitvah luščijo v družinah kostanj in obnavljajo spomine na drage rajnke.

Na praznik Vernih duš poje duhovnik črno sv. mašo. Poleg te sv. maše sme ta dan opraviti še drugi dve tihi. Verniki pa naj ta dan posebno goreče prosijo za drage umrle sorodnike in znance. »Sveta in dobra je namreč misel moliti za mrtve, da bi bili grehov rešeni!« (2. Mak. 12, 46). Med molitvami in mašo se ponavlja pretresljiva prošnja: »Gospod, daj jim večni mir in pokoj in večna luč naj jim svetil! Naj počivajo v miru! Amen.«

Staroslovenski psalm.

Jakože žedajet jelen na istočniki
vodnije / tako žedajet duša moja k
tebe, Bože.

Vžeda duša moja k Bogu krep-
komu živomu / kogda pridu i javlju
se licu božiju.

Biše slzi moje mne hleb dan i
noč / jegda glagolahu mne na vsak
dan: kde jest Bog tvoj?

Si pomenuh i izlijah na me dušu
moju / jako projdu skvoze mesto
krova divna, domu božija.

V glase radovanja i ispoveda-
nija; šuma praznujučago.

Vskuju pečalna jesi duše moja?
i vskuju smučaješi me.

Upvaj na Boga, jako ispovem se
jemu: spasenije licu mojemu i Bog
moj.

Kakor hrepeni jelen po studencih
voda / tako žeja moja dušo po tebi,
Gospod.

Mojo dušo žeja po krepkem, ži-
vem Bogu; / kdaj pridem in se ja-
vim licu božjemu?

Bile so mi solze kruh ponoči in
podnevi / ker so mi govorili vsak
dan: kje je tvoj Bog?

Tedaj se spomnim in izlijem du-
šo svojo / zakaj šel bom v prostor
divnega šotora, v dom božji,

v glasu radovanja in proslavlja-
nja, prazničnega šuma.

Zakaj si v skrbeh, duša moja /
in zakaj si žalostna?

Upaj v Boga, ker priznavam mu /
spas mojega obličja si in moj Bog.

P. Keller (prevedel dr. A. K.)

O glasbenem življenju v Altenrodi.

(Nadaljevanje.)

Bilo je že proti pomladi. Krovska obrt pozimi ne cvete. Preko par prisilnih naročil, če pritiska snežni metež že v hišo ali če si severni veter dovoljuje prerobate burke, ne pride. Avgust Stumpe je torej imel dovolj časa za učenje in vsaka prosta ura je bila tudi skrbno porabljena. Ciril je bil neutrudljiv učitelj. Za tega docela muzikaličnega človeka je bila srčna sreča, voditi tako močan talent, kot je bil krovčev, k vedno večji zrelosti. Davno sta bila že preko skromnih ulog v igralnih operah kot »Freischütz« in »Waffenschmied«. Dospela sta že do Wagnerja. Ko je Ciril svojemu učencu prvič govoril o Wagnerju, je stal pred njim kot navdušen duhovnik, in ko mu je odkril radosti in čuda »Lohengrina«,¹⁾ je krovcec vzdihnil in rekel: »To je godba iz raja.« —

Nekega dne sta se oba skupaj peljala v glavno mesto. Sestala sta se v altenrodski čakalnici.

»Medtem sem kupil oba vozna listka,« je rekel Ciril.

»Jaz tudi!« je rekel krovcec.

Ciril je kupil tretji, krovcec drugi razred. Končno sta zložila vse štiri listke, se peljala v prvem in bila lepo sama v oddelku. Krovcec se je do polmrtvega sramoval v ličnem prostoru in samo želel, da bi noben drug človek ne vstopil.

Ciril se je otožno smehljajal.

»Kmalu se boste vozili vedno v prvem razredu,« je rekel. »Potem ko boste odrska zvezda! In jaz se bom vozil vedno v tretjem razredu. Zdi se mi, da sem tudi sam tretjega razreda.«

Proti temu je krovcec strastno protestiral, toda Ciril je branil in rekel:

»Pustite tako, kot je. Vsakdo ne more stati čisto spredaj. Zadostuje že, ako je zraven. V operi si bova danes zvečer vzela čisto dobra mesta. Stanujeva pa lahko v kakem majhnem predmestnem hotelu.«

Sedela sta v loži operne hiše.

Lohengrin.

Srebrno petje gosli z motivom grala se je pričelo; overtura je bučala mirno; zavesa se je dvignila in krasna odrska slika je pokazala kralja Henrika z možmi iz Barbanta na bregu Schelde.

Krovcec je pritisnil svojo roko na Cirilovo koleno, kot da se mora držati. Tako blaženo prestrašen kot on je gledal nekdanj Mojzes v obljubljeni deželi.

Ko se je pojavila svetla postava Lohengrinova, ta postava, ki pride iz sijaja in radosti, čista lepota, popolna čistost, popolna junaška moč, čista najčudovitejša mladost, so ubogemu krovcu neprenehoma drle preko lic solze, srce mu je tolklo v blaženosti; vsi zvonovi so zveneli, vsi angeli peli; tisoč melodij je plavalo proti njemu šepetaje: Srečen si, blažen si, v nebesih si!

¹⁾ Wagnerjeva opera. Snov zanjo je Wagner vzel iz nemškega bajeslovja. Wagner je eden največjih nemških skladateljev 19. stoletja.

Ko pa je zavesa padla, je krovcec sedel nem in z bledim obrazom na svojem stolu. Ljudje so šli v sprednje prostore.

»Ali ne bi tudi midva šla ven?« je vprašal Ciril.

Krovcec je zmajal z glavo. Kako naj gre človek iz teh nebes? Toda bil je tako smrtnobled in je tako čudno bulil z očmi, da je Ciril vprašal:

»Kaj vam je? Ali vam ni dobro?«

Ah,« je rekel krovcec, »ah, jaz borno človeče! Kaj takega ne bom nikdar zmogel. Lohengrin je kot bog!«

Ciril je molčal. Mislil je: Čisto prav, ako razumevaš velikost in težavo svoje naloge. Sicer pa je še vsakdo, ki res kaj zna, ne enkrat ampak stokrat obupal nad sabo. Samo šušmarji so sami sebe gotovi.

V drugem dejanju se je po Elzinih sladkih nočnih spevih krovcec prijel za vrat in zašepetal Cirilu poln strahu: »Slabo mi postaja!«

Ciril je z enim pogledom videl, da postaja stvarni položaj preteč prijel je Avgusta za roko in ga peljal ven. Nevoljni pogledi so sledili motilcem in Elza je spodaj na odru pela: »Je sreča, ki je brez kesanja.« ne da bi slutila, da je tu zgoraj naraven, za umetnost navdušen človek pripeljal ta izrek ad absurdum.

Avgust Stumpe je moral vreči iz sebe. Mrzel znoj se mu je biseril na obrazu in na rokah.

»No, čujte vendar,« je rekel Ciril, ki je le nerad igral Samaritanca. »ako se nameravate v gledališču vedno tako razburjati, potem seveda niste za oder.«

»Ne,« je Avgust zajel zrak, »ne, za nič nisem! Čisto popolnoma za nič nisem! Nepotrebna stvar sem! Bedast človek sem. Za me je samo eno — proč od sveta!«

»Budalost!« je rekel Ciril v tolažbo in nič drugega. Potem je peljal Avgusta v okrepevalnico in ga pokrepčal s steklenico kisle vode. Od znotraj so prihajale ženitovanjske pesmi velikega pohoda v cerkev. Avgust je hotel zopet noter.

»Za ves svet ne!« je rekel Ciril in pridržal krovca.

Tedaj se je Avgust Stumpe v svojem smrtno klavernem stanju naslonil na steber. Poleg njega je v praznem prostoru restavracije stal Ciril in oba sta delala neugoden vtis.

Ko sta tako slonela, je prišel mimo majhen debel gospod z rožnim ščipalnikom na nosu, ju motril, obstal, šel mimo, zopet obstal, pogledal okoli in prišel nenadoma poleg.

»Torej, to bi vendar rad stavil, da sta vidva iz Altenrode.«

Ciril in Avgust sta se ustrašila, kot da bi bila razkrinkana zločinca, in eden izmed njih je rekel: »Da, da, da!«

»Sem vaju vendar spoznal,« se je stari gospod zadovoljno muzal. »Da, moj spomin za obrabe! Torej človeka od kvarteta Altenroda. Vi pevovodja, vi tenorist! Vem vse, vem vse! Saj sem bil pri vašem koncertu. Sta torej enkrat prišla sem v opero — kaj? In tu vam pač je postalo slabo? Saj ste čisto pri koncu?«

»Da,« je rekel Ciril, ki je medtem mogočnega glasbenega kritika od takrat spoznal ali vsaj slutil, »mojemu prijatelju je postalo slabo.«

»Pa vendar ni pevec po poklicu? Kaj pa je pravzaprav?«

»Krovcec.«

»Krovce? Tako, tako — krovce! Tako — hm, — čisto zgoraj! Čisto zgoraj, prav na gumbu cerkvenega stolpa! Krovce! In poje! In

se pelje včasih v opero! Žrtvuje denar! Sedemnajst mark v drugem razredu tja in nazaj! Vem! Saj sem bil v tistih krajih. Sedemnajst mark! In potem še drugi stroški. V opero! K »Lohengrinu!« In potem sliši tukaj tako — tako in mu postane slabo.«

Mali debeli gospod z roženimi naočniki je potegnil Cirila malo v stran.

»Povejte vendar — mož je gotovo iz sebe metal? Saj se mu vendar vidi!«

»Da,« je rekel Ciril, »postalo mu je slabo. Že po prvem dejanju mu je bilo čisto narobe.«

»Ali pa je poprej kaj pil ali si pokvaril želodec?«

»Popolnoma nič! Slabosti je kriva samo opera.«

Debeluhar je Cirila osvetlil s stekli očal.

»Opera! Ali pa je bil — ta — ta krovcec že večkrat v operi?«

»Ne, to je prva, ki jo sliši.«

Debeluhar si je drgnil plešo.

»To je bajno! Tega bi ne bil smatral za možno. Glejte, človek bi vendar sodil, da bi na tako otročjo kožo, kot je kak krovcec iz Altenrode, morala prva opera, ki jo sliši, napraviti mogočen vtis, da bi ga morala navdušiti. Toda ne! Ako je glasben talent (in vaš krovcec je v čisto odlični meri), ako ima glasbeno notranje življenje, mu postane pri taki klaverni predstavi, kot je današnja, enostavno slabo. Bljuje! Zaničuje celo tolpo. »Lohengrin«, ki je danes tukaj bil tako zločinsko predrzen, da je pel radi službe, naj se vdinja na kupu gnoja kot kikirikijevski petelin. Da, to more! To napišem jutri kritiko. Vdinjati se kot kikirikijevski petelin na gnojno dvorišče! Celo resnično muzikaličen krovcec iz Altenrode je to občutil.«

Na te besede ni Ciril rekel niti »da« niti »ne«. Bil je preveč začuden nad zasukom stvari.

»Torej« je debeluhar nadaljeval, »takrat sem o vašem koncertu naslovil na vaš mestni list nekaj vrst. Bilo mi je v zabavo. Tudi malo meščančkom iz Altenrode, ki niso prišli h koncertu, sem jo hotel zasoliti. Takrat sem se čudil vašim uspehom. Toda še bolj se čudim danes. Da postane otroku narave pri prvi operi, ki jo sliši, slabo zato, ker slabo pojejo — glejte, to je dušeslovno besno zajemljiv slučaj. To je dokaz take prirodne lepote volje, da se čudim.«

Debeluhar je šel sedaj h krovcu, ki je še vedno stal pri stebri s temeljito neumnim obrazom, in rekel:

»Čestitam vam radi vaše slabosti! Ne čudite se, ker ni tudi meni postalo slabo! Ne zaničujte me radi tega! Jaz sem do skrajnosti utrien. Prenesem lahko lug iz mila: ker sem moral radi poklica tisočkrat požreti lug iz mila. Ali razumete to?«

Avgust ni vedel, kaj ima »Lohengrin« opraviti z lugom iz mila, toda prikimal je z glavo. Bilo mu je vse eno.

Tedaj je bilo notri končano drugo dejanje: ljudje so se vsipali v prostore restavracije. Mali debeluhar je potegnil iz žepa posetnico, jo podal Cirilu in rekel:

»Tu je moj naslov! Veselilo bi me, ako me boste s svojim prijateljem jutri obiskali. Najbolje med enajsto in dvanaajsto uro.«

Nato je šel.

Med tretjim dejanjem je Avgust Stumpe zopet sedel tamkaj v blaženem drgetanju. Slabo mu ni več postalo. Samo na koncu, pri pripovedki o gralu, so mu drle vroče solze preko lic. Ploskal ni. Sedel je čisto tiho še, ko so ljudje že po večini odšli, in kot eden zadnjih je zapustil gledališče s svetlikajočimi se očmi in s sijajem povečanja na obrazu.

V majhnem predmestnem hotelu sta imela Ciril in Avgust skupno sobo. Krovce je sedel na robu svoje postelje in sanjal. Ciril ga ni motil.

»Kakor kak bog je pel — kakor bog!«

Tedaj je Ciril menil:

»Ljubi prijatelj, dam vam dober svet; ko bova jutri pri malem doktorju, ne zinite nobene besede o današnji predstavi!«

»Zakaj ne?« je vprašal Stumpe.

»Ker se ne spodobi, da začetnik v navzočnosti take priznane veščine izraža svoje lastno kritično mnenje.«

»To je res!« je rekel krovce. Črez hipec pa je vstal.

»Tako je stal!« je rekel v blaženi zamišljenosti, »tako nameril oči čisto v daljavo proti Monsalvatu, daleč tja preko dežel in ljudi. In tako je pel:

»V deželi daljni, vam je nedostopna,
stoji mi grad, ki Monsalvat je zvan ...«

In je tedaj Avgust Stumpe pel pripovedko o gralu sprva potih, potem z vedno bolj polnim glasom, in Ciril ga je srečen poslušal. Njegov učenec je pel pripovedko o gralu v resnici mnogo lepše kot tenor na odru, in kar je krovca danes tako navdušilo, tudi ni bila malo višoka umetnost tistega odrskega tenorja, temveč gledišče samo, v katero je ta milosti polni umetnik prišel kot pregnani kraljevič v prvič v domovino, v katero je spadal.

»Moj oče Parsival tam svojo krono nosi,
njegov sem vitez jaz, Lohengrin nazvan ...«

V glorioli žarečih glasovnih barv je pel krovce konec pripovedke o gralu. —

»Mir tam notri! Gospoda že spi!«

To je bil nočni vratar.

»Ne!« je tulil trgovski potnik, ki je spal v sosedni sobi na levi, »naprej naj poje. Mož poje sijajno.«

Vrata desne sosedne sobe so se odprla; nočna čepica stare device se je prikazala in nek glas je zapiskal:

»O, gospod vratar, prosim, pustite naj poje naprej. Nebeško je!«

»Ne.« je rekel robati vratar, »ni nebeško, pač pa je noč. Ljudje hočejo spati.«

Iz gorenjega nadstropja je nekdo robato zakričal po stopnicah navzdol:

»Kaj pa je pravzaprav ta ropot tu spodaj? Mir hočem!« —

To je bil prvi uspeh in neuspeh Avgusta Stumpeja v velikem mestu.

»Občinstvo!« je rekel Ciril. »Občinstvo!«

„Še en očenaš za rajno mamo“.

Magajna Bogomir.

Marjetica.

(Nadaljevanje.)

DRUGO jutro sem gledal proti oblakom, ki so se začeli plaziti vsi črni in strašni tam od visoke planote na zapadu. Vdal sem se mislim, ki so bežale razmetane po sobinem prostoru in kadir cigareto. Zaropotalo je spodaj na vratih.

»Haloo, haloo!«

»Kaj je, Anton?« sem zaklical in tekel po stopnicah.

»Je Margherita pri vas?«

»Ni je. Kaj se je zgodilo?«

»Odpri! Vzemi kolo! Šla bova proti Trstu in morda v mesto samo!«

Odpiral sem urno vrata in nato privlekel kolo v vežo.

»Je res izginilo dekletce?«

»Preiskali smo hišo, mlin, struge, gozd, cesto — nikjer je ni!«

»Včeraj je rekla, da bo odšla. Naprej po cesti! Čeprav je odšla na vsežgodaj, ne more biti še daleč.«

»Neurje se bliža. Ubogi otrok, kako si je vzel k srcu besede tistega tepca. Poženi! Naj gre kolo kot v dirko! Poženi!«

Naprej je molčal in celo na vprašanja odgovarjal kratko. Videl sem, da se mu je priljubil otrok zelo.

Zavila sva v klance, ki se v mnogoštevilnih vijugah dvigajo proti vrhu planote, ki valuje daleč, daleč tja proti morju. Upiral sem noge na vso moč v nožnike in ga kljub temu težko dohajal. Čim višje sva se dvigala, tem bliže nad naju so prihajali oblaki, vedno gostejši, vedno črnejši. Zabliskalo se je tam daleč in v polmraku, ki je nastal, so se zasvetili brinji in borovci ob poti. Val soparne vročine je zavaloval proti tlom in potne kaplje so začele v potočkih polzeti po čelu proti očem in med trepalnice ter ovirale pogled.

»Ne vozi tako hitro, Anton!«

»Požuri se! Če je zjutraj odšla, mora biti kje v sredini planote. Gorje, če jo nevihta doleti samo na poti!«

Oblaki so se doteknili bližnjih vrhuncev. Polmrak se je zgostil. Zabobnelo je. Čez ravnino je odbrzela strela in izginila nekje med belimi čermi. Po polurni vožnji sva dospela na vrh. Čez valovito ravnino se je odprl pogled do roba kakih šest kilometrov daleč.

»Glej,« je zaklical Anton.

Tam daleč, že prav na koncu pogleda, se je pomikala drobna postavica po cesti. Bila je videti kot senca v polmraku. Iz daljave se je zdelo, da se pomika tako počasi, kot da bi stala.

»Pet kilometrov je od naju. Požuri!«

Izginila sva v dolu prvega vala planote in postavice ni bilo videti več. Z drugega roba sva jo zagledala zopet. Pričele so padati kaplje, redke, debele in potem goste, debele. V oblakih je bobnelo neprestano in zamolklo. Blisketanje je migljalo med čermi in med črnimi masami nad njimi. Voda nama je curljala od vseh strani z obleke. Na kolesnicah sta se rodila dva potočka. Tek koles, ki so šla po vodi, se je zaustavil. Curki so brizgali izpod njih proti obodom. Dež nama je popolnoma zastrl pogled. Ko sva dospela na tretji rob, je ni bilo videti nič več. Vrtel sem enakomerno, se zamislil in se oziral med šipkove grme, ki so cveteli ob poti.

»Hitro,« je zaklical Anton.

»Stoj! Počasi! Preveč strelja z oblakov. Vozi počasi! Dekletce ne more biti daleč od tu. Na onem robu sva jo videla. Morda je odšla s ceste pod kak grm. Pozor!«

Privozila sva na višino.

»Stoj! Peš bova iskala,« sem mu rekel. Ubogal je.

Položila sva kolesa na brežino. V nogah sem začutil utrujenost. Vozila sva z vso močjo. Skozi in skozi mokra obleka nama je ovirala hojo.

Šla sva kakih dvesto metrov naprej.

»Ni je. S ceste je odšla,« sem rekel jaz.

»Margherita, Margherita,« je začel klicati on.

Nič.

Šla sva nazaj in gledala ponovno na obe strani poti.

»Glej, glej, sled v travi, sem ga opozoril in si obrisal z rokavom vodo, ki jo je vlivala ploha med lase, ki so mi viseli že čez ves obraz. Odšla sva po sledi in zagledala po kakih petdeseterih korakih majhen borov gozdič pred seboj. Tekla sva proti njemu.

»Glej jo,« je zaklical Anton.

Videl sem Margherito, ki je sedela pod prvimi drevesi. Zagledala naju je in glej, takoj se je začela plaziti z rokami in z nogami med brinji naprej, kot da se nama hoče skriti.

»Margherita!«

Našla sva jo vso tresočo se od strahu pred strelami in izmučeno od poti in dežja. Sedela je na tratici, v katero je z vso silo lila ploha. Ko sva pristopila, naju je gledala vsa piasna in ni odgovorila. Brez besede jo je vzel Anton v naročje in jo nesel po sledi nazaj. Naslonila mu je glavico na ramena in zaprla oči. Prišla sva do koles.

Trdo se me primi krog vratu in glej da ne padeš,« ji je rekel Anton in odbrzel nazaj skozi dež. Na robu je prenehala ploha in milijone solčnih zlatih valov je zavalovalo po rebreh proti dolini in jo napolnilo z lepim zlatom.

Prosil sem ga, naj prepusti malo breme, ki se je začelo zadovoljno smejati na njegovih ramenih, meni, ali on je odkimal odločno in tako smo bili prej kot v eni uri doma, kjer je zavladalo veselje in mnogo pripovedovanja vseh podrobnosti.

»Ti otrok neumni, ti,« je govorila vdova Ana držeč jo v naročju. »Ti otrok neumni, kake skrbi si mi naredil! Saj te imamo radi tu in vedela si, da je oni človek odšel.«

»Ali meni je bilo kot da me bolni bratec kliče in mati in oče, ki ga ljubim tako. Zaslišala sem glas, prisluhnila sem in nato sem odšla po oni dolgi cesti. Še je ležala tema nad vzhodnimi gorami in po vsej dolinski kotlini, še so spale vrane po drevju in ni še bilo slišati slavcev ob reki, ko sem odšla. Tam na klancu pa sem začula piskajoč glas, kot da davi kragulj malo žival. Postalo me je strah in bežati sem začela po klancu vedno, vedno in dalje po planoti vedno, vedno, naprej in naprej in še šipkov, ki tako lepo žive na grmih, nisem utegnila nabrati za mater. Zbala sem se meglic, ki so se dvigale iz kaduni in katere so požirale tiste črne, bliskajoče se kope, ki so se plazile tako nizko ob gričih, da sem vedno mislila: Reklo bo bum-buum in Magherita bo ležala mrtva sredi belega kamenja na poti visoke planote...«

Lojze Golobič:

Tine in Tinka!

(Nadaljevanje.)

VIII.

NA izgledani čeri sedi Tine in čaka zdravja. Iz borovja ga vije, iz večernega morja. In že se mu vrača v obraz, v rokah se mu kite v silno moč plete. Pa silen, da bi izruval vse te borovce in jih zalučal v vode — sedi na obali v temne misli pogreznjen.

Ribič Joso privesla na obal, se prožno odžene, zaklene čoln za stebrič.

»Zdrav, mladec!«

Molk.

»Kaj ti gloda dušo fant, da tako grdo molčiš?«

»Dela iščem, pa ne vem, komu bi se prodal za sužnja.«

»Prav: za sužnja. Pa si tepec, da ponujaš roke verigi. Kos zemlje imaš, kaj si bežal ž nje. Težak greh si storil. Če bi je imel za dlan, bi jo rahljaj, vso kri bi izlil vanjo, da bi vsaj moji deci dala kruha. Ti si jo zatajil. Ne boš videl sreče, brez miru boš taval, dokler se ne vrneš. Še ko boš umiral, boš skozi okno iskal, kje so tiste sladke planine, kamor si črednik ovce gnal, kje je srečna pesem loz in njiv, kje tvoja koč, kje sveta materina roka, da te na poslednjo pot pokriža...«

Nikogar ne bo, kot berač za grmjem boš poginil.

Tu v mestu prelivajo rdeč bron v zvonove. Greš tja? Sužnji mečejo kose rude v razbeljene peči. Njih gospod si polni vreče z zlatom... Tam lomijo kamne, nagrobnike brusijo za bogatine, sami bodo vrženi v jarek, še pes ne bo za njimi zacvilil. Tem boš brat.

Glej, tam za gorami te čaka mati, zemlja te zove. Vrni se in izjokaj: odpusti, mati, grešil sem nad svojim srcem, odpusti, niiva...«

Solnce beži na zaton. V daline vode se potaplja. Že se koplje pol razbeljene oble, še hip — in legla bo v trudne, trudne vode. Iz nje se izliva zlata reka čez vso težko gladino, iz vetriča trepeče v čudežno blesteče vale.

Ribič Joso sname oguljeno čepo in se zagleda v zaton. Same iz sebe se mu roke sklenejo v molitev:

»Kam je Bog posadil toliko paradiža kot v to stran! Mene pa ne uteši ta čar, ker nosim v srcu kletev zemlje. Nisem je ljubil, z znojem je nisem pojil, zato je gnal iz nie le osat. Deca je gladna zvala za kruhom, jaz pa sem v krčmi razlival vino. Nekega jutra je bilo, ko je pred mojim domom boben votlo zapel.

Tedaj prvič me je zbolela zemlja, ki so mi jo vzeli. Šel sem, da bi jo videl še, predno moram na tuje, berač; pa ko so zašumele moje loze, škrjanci so se srečno poganjali z mojih njiv v pesem, tisti hip me je teplo iz vsake bilke, iz trav, iz loze, iz trtja, še kamen je vikal: nismo več tvoji, človek, nisi imel srca za nas. Iz grla mi je vrelo, da bi zatulil, pa sem bežal. Zemlja ne odpušča krivice.

Upognil se mi je hrbet od krivde, ko so otročiči v lozi umirali. Čutil sem, da sem jim sam pognal nož v telesca. Dvignil sem divje nest, da bi se izkričal v nebo, pa sem začul tožbo zemlje: Pokori se, ker si me zavrzel...

Kot Kajn sem blodil. Sèm. na morje, me je vrgla kletev grude, pa ene ure nimam, da bi se iz sreče nasmejal.

Blagoslovil bi te, moja zemlja, če bi je imel le eno prgišče, da bi jo vzel s seboj v grob. Nimam je, ker sem proklet...

Na vode grem, pa ne lovim rib. S čolna iščem domov, čez daljne gore, na je prepozno...«

»Prepozno!« je zamolklo jeknilo iz borovja.

* * *

Tine sedi na obali, oči mu gredo na večer:

»Tam je moja njiva, moja koča, moja mati. Vstal bom in se vrnil. Naj se mi rogajo! V Tinki sem slabič: umaknil sem se z boja kot deček. Tone me črti in vsi, s katerimi sem bil v nedeljskih večerih eno, brat sem jim bil, zdaj sem jim tujec, ker sem ponoči ubegnul, brez besede kot tat.

Le mater imam še in bahto in njivo: vi mi boste odpustili...«

* * *

Večer se v vejah borovcev prede. plazi se do koč, čez čeri se vali na morje. Nebo na vodi cvete kot neskončen zlat vrt. Žalostna pesem ribičev beži od tam.

Tine jemlje slovo od morja, od ribiške koč, od Lucije:

»Z Bogom, dekle: do smrti bom vedel, da si mi bila mati.«

»Povej Tinki, da ji večšim srečo,« se je strlo iz Lucije.

Tine je šel: nikdar ni zvedel za rano v Lucijinem srcu: ni čul, da je brezutešno jokala za njim kot dete na svežem grobu sladke mamice...

Na loki ob Domu so onemeli gledalci v groben molk. En sam mož v gneči tisočev ni zahrkal, en sam list v lozi brez se ni zamajal. Deklice odkrivajo iz čudno bridke pesmi »Šumi, Soča« skrivno svojo bol in bol vseh tisočev... O kako je samo v njih dekliška pesem: pesem v rokah, pesem v očeh, pesem so one same. Srce na dlan polož, da vidimo vanj kot v svoje; le naših deklet je tako, slovenskih: čisto kot solzica, vdano in dobro kot kruhek in resnično, brez laži. In ljubi našo zemljo, naše gore, naše cerkvice, ki so posejane po gričih belo kot perot goloba. Vsak gibljaj, pa če ga komaj vidiš, pove, da ga je dekle dalo. Noben fant, pa naj bo še bolj prožen, ga ne bo ponovil, ker v gibih se kaže duša. Fantovska duša pa je močna, bojna in sune jo v silnih kretnjah.

Jakost in voljo so suvale čete fantov: Hočem, da se iz mene, vrže slabič, mož hočem biti, jeklo... Trepetale so polne mišice od silnega zdravja in moči.

Gledalci na loki so se oddahnili od čuda in groze: »Ti naši fantje! Orjejo kot mi, pijo kot mi, le kolnejo ne. Pa se tu vrtoglavijo, da se tresše zanje.«

Miha je poslednjič pozval v: »Pozor!« Mlada telesa, samo sveže cvetje, so obstala, mišice so se napele, prsa bočila, v daljo so šle oči.

»Stopaj!«

Zamajalo se je pod korakom teh divjih sil. Zavrelo je v gledalcih: »Naši levi! Živeli!«

Razgibale so se gruč v nov, poslednji pozdrav. Potem so se gnetli tisoči ljudstva ven iz gneče, eni v domove, drugi za jelove mize na ravnici.

Za dolgo mizo sredi ravni so sedeli domači: Miha, Joža z dolgo vrsto telovadcev, Tinka, Anka s svojimi zvestimi družicami.

»Vročje se je zlivalo po licu,« je sopel Joža, »še bolj kot v ognju na Fajtjem hribu.«

»Pa saj ste tudi delali, moji pobje, da so vas prišli gledat koštruni,« je tisti hip stopil do mize gospod Janez. »Glejte, pijò tam pri mizi in se ustijo, kot da so se oni na loki pokazali...«

»Gospod župnik,« na veselje, ki mi ga je dal ta dan!« je natočil Miha čašo črnine in ponudil.

»In še na moje, ki ga imam z vami, dečki.« Trčili so, da so čaše polno odjeknile; verno so si utonili v oči, kot so si verni oče in otročiči...

»Tam za planko je dedec stal in se kremžil,« je gospod Janez končaval. »Oče, kaj vam moči oči, sem vprašal.«

»Miha je tam, pa mu ploska sedem farâ. Še nisem videl takega. Bajtar sem, še pes se ne obregne vame, moj sin pa tak! Vesel sem, gospod.«

»Tvoj oča, Miha...«

Že je stal v vrsti devojk: »He, pupe, dobro, dobro. Tinka v belem, še zelen venec, pa boš nevesta. Na loki si bila general. Za sabljo ti je bila piščal. Pa Tine?« je stopil do nje. »Če bi te videl!« Je pisal?«

»Ne.«

»Mihu in Jožu čast, pa da je še Tine, hej! Pa nič ne maraj, za bajto si služi. Ko bo težak, se bo vrnil. Pa ne bo dolgo, ko bo tvoj, Tinica, le upaj!«

Naglo se je okrenil: »Še do ostalih ovac grem, jaz, črednik, he, he!«

»Glej, Tinka, tam pri obkrajni mizi pije Tone s pijanci,« opomni Anka. »In eden čez drugega kriče. Ali ni čudno, da pride sem, ko nas ne more? In še jaz sem tukaj, ki mi je krivico storil; rano imam,« je tiho trpela, »rano, ki bo šla z menoj v grob... Pa veš, Tinka,« se je vnela, »ne verujem mu več, če bi mi govoril kleče in še pri užgani sveči. To so brezvestni ljudje, ki jim je človeško srce kot kamen na cesti, da ga suneš v jarek... Pa ti si tukaj, ki ti je tudi zlo storil. Fanta ti je s polenom odgnal, da ga ne bo več... Kako more še med nas? Pač izgubljen človek, ki mu vest več ne kriči...«

»Ne, ni tak, Anka. Pregrd je v tvojih očeh, Le na zunaj je grob, srce pa je voljno. Neki večer, ko sem bila sama v solzah, je prišel in prosil: Tinka, odpusti, grd sem bil, da sem grešil nad tvojim dobrim srcem. Pil sem tisto noč, pa naščuli so me pijanci.«

»Hej, dekleta, kaj tako tihe!« je prožil dobro voljo Joža s konca mize. »Danes je dan, kot ga še ni bilo na Pivki. In kdo ga je napravil? Mi! Kaj bi se torej kisali. Danes plačam jaz za vse...«

Že je trčil in pel: Kolkor kapljic, tolko let... za njim je šla v pesem vsa miza in še druga zraven in tretja in vsa širna ravan.

Le miza kričačev je še bolj oživela, pa ne v pesmi, pesem je šla mimo njih.

»Berač kot vedno, Matevž, le za tuje žreš! Za moje, he, he.« Pijano je dražil Tone:

»Pa si ga naroči polič, če moreš, no! Kaj polič! V žlici ti ga naj prinese, bom ti že posodil par soldov!«

Krvavo ga je Matevž zabodel z očmi: »Strl bi te, hudič!« je mlelo v njem.

»Halo, dekle, sèm!« je pozval natakario. »Prinesi štefan terana!«

»Tako!«

Odletela je; pa že je zavihtela rdeč štefan: »Tukaj!« »Pokaži, Matevž, če je pravo!« ga je izmaknil Tone.

Tesno objame vrat opolzke posode, jo visoko vzdigne in z viška jo trdo položi s težko roko na mizo. Zazvenelo je razbito steklo, zašumela je črnina in v polnih curkih lila z mize.

»Na, berač, pridi in srči črni med, ki pada z mize kot Lazarjeve drobtinice...«

V Matevžu je zavrčala togota, da je lovil po golenicah za nožem. Pa tovariši so mu ga izvil: pili so od Tonetovega denarja.

Pesem, ki je vrela čez vse pivško polje, je nenadno ugasnila, kot bi sredi sladke materine besede v večeru upihnil svečo. Ali je začutila, da se na tem polju bljuje umazan greh gneva in slè po krvi?...

Veselje pri mizi divjih mladcev je bilo oskrunjeno z besedo, ki je bila mrzel nož. Zašlo je. Drug za drugim so vstajali in se zgubljali.

»Nož mi vrni,« dregne Matevž soseda, ki je vstal.

»Na, tepec!«

»Oh, naš Tone,« je potožila Tinka, »kamor grem, imam pokrite oči radi njega. Pa še ta dan mi ni prizanesel. O, da se Tine vrne! Morda bi mu on odprl oči; veroval bi mu zdaj Tone, šel bi z njim, za krivico, ki jo je storil na njem.«

V večerno tišino se je razlil rezek žvižg. Z juga sope dolg vlak, kot črna kača se vali.

»Kaj, če bi se Tine vrnil, Tinka! Ali ve, da ves dan mislimo nanj?«

»O, Tine nič ne ve. Bogve kod blodi, trpin, joj ubogi fant...«

Naši ljudje.

»Kdo so neki tisle fantje?« Podražani so. Svoj lastni dom so si zgradili že lani z velikimi stroški. V društvu so razvijali najživahnejše delo, polno lepih uspehov. Odlikovali so se zlasti v telovadbi in petju. Tudi na dramatskem polju so se večkrat postavili. Upamo, da bodo značajno čuvali svetinje, za katere so se navdušili tekom društvenega življenja. Bog jih živi!

Bajnškarje poznate? Na visoki planoti so doma. Krasen kraj, kjer je bil rojen Valentin Stanič, je že pred par leti dobil vzorno društvo, ki je delovalo vsestransko in vzgojilo zavedne fante in značajna dekleta. Veliko se jih je moralo izseliti. Pisma, ki jih pošiljajo iz tujine, so polna navdušenja. Bog z njimi!

Kaj smo se pogovarjali za ognjiščem?

Bil sem še mlad, brezskrben pobič, pa se še dobro spominjam, kako je bilo. — Povečerjali smo ter posedli okrog še tleče žerjavice na ognjišču. Oče je posegal v kot, kjer je na zidu visel sv. rožni venec, nas pogledal v krogu s svojim mirnim in resnim pogledom, da smo utihnili in molitev se je začela. Še med molitvijo sta prišla k nam sosedova Lojze in Francelj ter še par drugih domačih fantov in molili so z nami do konca. Potem pa je starejši brat Mirko vstal ter se jim pridružil k veliki mizi v hiši, katero je mati še prej pobrisala. In menili so se nekaj med seboj, kar pa je bilo nam mlajšim skoro neumljivo. Le toliko smo ujeli iz posameznih besed, da bo v naši vasi veselica s telovadbo, petjem in še kaj. Radi bi še poslušali in vlekli na ušesa, a tu poseže — na očetov migljaj — mati vmes ter nas spravi spat...

Pa je posegla vmes, v to naše mirno in srečno življenje, še neka druga roka. A ta je bila kruta, neusmiljena in polna gorja...

In zopet smo po borni večerji posedli po ognjišču, a bili smo tihi in v strahu, ker ni bilo naše in ni bilo z nami očeta in Mirkota. In mati, ker se je bala, da se kdo oglasi, da je še lačen in ker ni imela mu kaj dati, je brž vzela sv. rožni venec in molili smo dolgo, dolgo; za očeta, za Mirkota, za skorajšnjo srečno, skupno vrnitev za naše ljubo domače ognjišče...

In Bog je uslišal molitev sirot in zopet smo bili, srečni in zdravi, z očetom in Mirkom, na našem preljubem — čeprav porušenem — domačem ognjišču...

Pa je prišel Mirko od nekod iz vasi, nekoliko vinjen je bil in z neko nevoljo je molil z nami. In z jeznim, osornim glasom je potem godrnjal, da bo v nedeljo v naši vasi ples, on pa, da še vedno v tisti obleki, iz vojaške suknje predelani, okoli hodi, da ga je že kar sram. In Milka, ki je že dorasla v dekle, je takoj potegnila z njim ter, da bi rada tudi ona novo krilo, ker sosedova Tončka tudi pojde na ples in bo imela čisto novo, »židano«. Bralo se je očetu na obrazu, kako mu je hudo, ker ne more vsem ustreči, da bi bil vsaj mir pri hiši, ker treba je vse na novo pripravljati pri gospodarstvu, kar nam je tista kruta in neusmiljena roka uničila...

Pa so vstali možje, trdni, močni in delavni. Glasno in odločno so zaklicali: »Dovolj je! Strezni se, mladina, pusti tisto pijano norenje in zapravljanje, ki ti požira dušno in telesno zdravje, ki ti požira tudi tvoja draga domača ognjišča. Zastavimo skupno svoje sile, v kulturni in gospodarski procvit naših ognjišč in Bog nam podeli srečo.«... In pokazal se je uspeh...

Veselega obraza pripoveduje Mirko očetu, kaj je slišal dobrega in koristnega pri gospodarskem predavanju v društveni sobi. Vsa vzhičena pravi Milka materi, kako lepo je bilo na gospodinjskem tečaju in kako šele bo pri prosvetnih tekmah. Radovedno poizveduje mati, kedaj bo še kakšna veselica... Pa je spet prišel večer... In jasno in odločno je zaklical Mirko: Mi ne bomo obupovali, mi ne bomo klonili glave v brezdolju, mi moramo dokazati vsem, da je v nas zdrava kri, da je v nas moč in trdna volja do resnega in delavnega, poštenega domačega življenja na našem ljubem domačem ognjišču.

Jesensko delo na deželi.

Vsak letni čas ima svoje delo. »A čas noben ni kmetu ljubši kot jesen!« V visnogradu se smejejo rumene jagode, z drevja vabijo rdeča jabolka, na njivah se pri-pogibajo žolti klasi. Cvet je rodil sad, delo je doneslo uspehe. Koliko upov in znoja je orosilo spomladi zorane njive! V jeseni so se ti upi uresničili. Kjer se pa niso, tam zre kmet s solznimi očmi na prazne njive in lačne otroke.

Na travnikih je zrastle otava. Mehka in sočna je, da bi jo rezal z nožem. Kosci nabrusijo kose, ki zapojejo smrtno pesem zadnjim bilkam. »Hladne rose, ostre kose, travca rada se kosi« — tako doni pesem čez travnike. Otava pa pada, da se kopičijo rednji in jokajo jesenski višnjevci pod leski. To so zadnje jesenske rože, ki cveto v slovo. »Oj trate zadnji sini, cvetite dolgo še, zvestobe ste spomini — pokore same ne. — Ko v novo se zelenje ogrne zemlje prt, vi značite vstajenje, kot značite zdaj smrt!« (Medved A.)

V oprtnjak je naložil kosec otave. Koso je vzel na ramo in šel skozi vas. Bližal se je večer. V prijazni tolminski vasi so večer zelo lepi. V luninem svitu se blestijo rumeni klasi, zvezani v kite in obešeni pod streho. Spodaj na oknih nagelni, nad vrati pa dozoreli klasi. Mirni potoček žubori skoz vas, gosto grmičevje in s sadom obložene jablane mečejo sence na mehko pot. Po tej poti pridejo na večer fantje-kosci in zapojejo pesem. »Kaj se pač pesem fantovska, tak žalostno oglašča, ko dih večerne sape jo — čez polje sem prinaša?«

Ko vstane dan, se zgane spet sto in sto rok. Na njivi čakajo zeljnate glave. Pridne

Kosci.

plevice se sklanjajo k tlem in rahljajo prst ter trebijo plevel. Na osredku se pase živina. Pastirji vriskajo in zavračajo. Ko bo padla slana, bo konec paše in pastirskih iger. Njive bodo prazne in mimo zarastlih brazd bo zapihal mrzel veter, znanilec bližajoče se zime.

Iz Tolmina se je oglasil poldanski zvon. Na ozari so se zbrale pridne delavke h

kosilu. Lomile so turšico, trgale klase in jih nosile na kup, da jih zvečer odpeljejo domov. Jerbas so poveznile in si napravile mizo. Nanj so dale skledo, iz katere za-

Tolminke v polju.

jemajo kosilo. To vam je čeberanja! Ko spravijo klase domov, se zberejo sosedje zvečer. Prišli so turšico »slačiti« ali sirk »ličkat«. Pesem prechiteva smeh, smehu sledi beseda, besedi se umika modrovanje, ženske mečejo klase na kup, kjer jih moč ne roke pletejo v dolge kite. Čutara z nošvim vinom kroži od skupine do skupine. Ko je delo končano, odidejo spat. Drugi večer se bo ponovilo isto delo pri sosedu. Lepi so ti večeri posebno, če so klasi težki.

Najbolj veselo pa je v jeseni po naših vinorodnih krajih. Že tedne preje nabijajo sode, močijo orne in brentače. V vinogradih visijo cekinasti grozdi. »Že čriček prepeva, ne more it' spat, trgategv veleva — spet pojdemo brat. — Tam gori za hramom en trsek stoji, je z grozdzjem obložen, da komaj drži.« (Slomšek.)

Veselo kmečko kosilo.

O »bendimski kvaternici« se začenja trgatega. Zgodaj zjutraj pripeljejo voz z brentami k vinogradu. Stara navada je bila, da gredo ta dan domači — vsaj nekateri — v cerkev. V vinogradu se začenja

sosedje »pokušavat«, če mošt »ureže«. Do sv. Martina vre mošt v sodih. Ta dan ga pa krstijo. Povabijo prijatelje, režejo kos ruzni kruh in še kaj mesenega ter se pogovarjajo o kupčiji. »Prijat'lje povabil, še

Že kosa je nabrušena...

življenje. Trgači se razstavijo ob plantah in z noži ter »fovčki« režejo grozdje. Moški odnašajo v brentačih grozde v orniče. Kako se zasmije obraz, ko utrgaš lep grozd! Glej ga, kako je težek! Mastne jagode se prijemljejo rok. Koliko truda in vročine je bilo treba, da je grozd dozorel! Tudi človeški značaj zahteva močnega ognja, da se preizkusi in da dozori.

Med veselo pesmijo se trgatega nadaljuje do večera. Zvečer posedejo delavci ob bregu in zakurijo ogenj. Skrivnostne pravljice, lepe pesmi in nagajive smešnice done v jasno noč. Gospodinje pripravijo za trgatega kaj »boljšega« in gospodarji prinesejo iz kleti še »ta starega«, ki se poredno smeje sladkemu »mlademu«. Grozdje stresajo v badnje, kjer čakajo, da jih zmastijo in stisnejo. Ko škripajo stiskalnice, hodijo

sam ga bom pil!« Vino je našim vinogradnikom drugi kruh. V njem je ves njihov up. Otroci čakajo obleke za zimo, gospodar računa, kako bo poravnal dolgove, gospodinja skrbi za živež in priboljšek. Bridko je gospodarju, ki so ga upi varali. — — — Tako trgajo v jeseni grozdje. Treba je, da gredo jagode med stiskalnice, če hoče mo rujne kapljice. Tudi človek notranje dozoreva v stiskah in nadlogah. Ta nauk poznajo naši vinogradniki ker je vkljub veselju njihovo življenje polno stisk in težav.

Reš lušno je tam na deželi...

Kako smo trgali grozdje. — Nedelja 2. oktobra! Solnce je vzšlo nad Nanosom in obsijalo rosne kapljice na astrah in krizantemah. V ajdovskem vlaku se je smejala družba iz Gorice in pevala v zgodnje jutro. S seboj smo vzeli »fovčke« in poln žakelj veselja. Povabili so nas v Saksid na trgatega. Že preje nam je naš prijatelj razložil običaje in pomen »vendime« za Vipavce. Iz Dornberga smo jo mahnili proti podružni cerkvi sv. Lovrenca nad Zaloščami. Nedeljski zvonovi v Prvačini in Dornbergu so veselo pritrkavali, fantje so vozili brente in vriskali, med plantami so se skrivale pisane rute deklet in žena. Doživljali smo eno najlepših jesenskih nedeljskih juter

na deželi. Ob desetih so slovesno zazvonili zvonovi pri Sv. Lovrencu. Cerkvica — lepo okrašena — je sprejela domačine in izletnike. Pozvonil je zvonček, zadonelo je petje in v nebo se je dvignila molitev. Med mašo je naš voditelj govoril o prilikah, v katerih je naš Gospod opeval vinograde. Besede so bile pretresljive, prošnje vroče in zaupanje v Boga, Gospoda dušnih vinogradov, je zrastle. »Jaz sem vinska trta, vi ste mladike. Ostanite v meni in jaz v vas!« Med pridigo so se blestele solze v žarkem

solncu, ki je pošiljalo svoje pramene v naše oči in duše. Domačini v Saksidu so nas sprejeli tako gostoljubno in prisrčno, da smo se čutili ne-le domači, ampak njihovi. Kosilo je vzbudilo živahno razpoloženje. Papirnate kape, vesele šale, jasna pesem in prijazna okolica so nas razradostile. Po litanijah smo šli v vinograd. Domača pesem: »En hribček bom kupil« je zadonela med plantami in latniki. Dobrosrčni gospodar nam je prepustil radevolje svoj vinograd, kjer smo se nazobali sladkih jagod, in da rezljivi sosedje so nam dali v spomin krasne grózde, da jih poneseemo domov. Po trgatvi smo posedli po ozari in peli, da je odmevalo daleč po dolini. Kar nismo se mogli posloviti. Prisrčne besede, lepa pesem, odkrite zahvale in vedri obrazi so se skladali lepo z bajnim večerom, ki je legel nad vinograde. Bog Vam plačaj, prijazni Saksidovci, Vaše gostoljubje! Še daleč proti Zaloščam se je glasila pesem in odmevalo vriskanje. Pred vasjo smo se poslovili, zapeli in odšli polni najlepših vtisov na vlak. Ta zadnji društveni izlet »Mladike« je bil najlepši in nam ne bo šel nikoli iz spomina!

VSEM VERNIM UMRLIM, ki so bili pozvani iz naše organizacije v večnosti, naj Gospod podeli večni mir in pokoj!

»Čolniča« so se spomnili: Ponikovski rožmarji, (20), Sovodnje (1), Uterski vrh (24), Lom (50), Fr. Vendramin (2), Kete Fr. (10 L). Bog jim stotero poplačaj!

Novi častni člani. V petek 7. okt. je bila pri skupnem večeru v Mirnu izročena diploma g. ravnateljju A. Vuku in Iv. Krpanu. Po pomembnem nagovóru sta se oba odli-

kovanca, ki imata veliko zaslug za kat. prosvetno delo, prisrčno zahvalila. Pevski zbor je zapel par lepih pesmi. S tema dišplomama je počeščeno vse članstvo vrlega društva v Mirnu. Bog živi!

Pozdrave je sprejel »Naš čolnič« iz raznih krajev. Med mnogimi omenjamo prelep pozdrav naših fantov v Firencah, pozdrav, ki ga je poslal naš vrli prijatelj Kodrič Angel iz Züricha v Švici in pozdrav našega Francija iz Cittavecchie. Vsem z vso dušo odzdravljamo!

Razpuščena so bila pretekli mesec društva v Podragi, Budanjah, Šebreljah, Banjšicah, Kalu, Dornbergu, Batujah, Vogerskem, Lomu, Marijinem Celju, Novakih, Straži pri Cerknem, Sedlu, Pliskovici, Lju-

binju, Poljubinju, Zakrižu pri Cerknem, Iderskem, Svinem pri Kobaridu, Vrhpolju, Črničah, Kamnjah, Štomažu in »Mladika« v Gorici.

Prosvetne tekme.

V *Mirnu* so fantje tekmovali dne 30. septembra zvečer. Ta tekma je bila ena izmed najčastnejših. V komisiji so bili gg. A. Vuk (preds.), F. Terčelj (izpraševatelj), Pelicon Leop. (tajnik), Semolič A. in Foršič Angel. Tekmovalci so odgovarjali točno in izvirno ter dosegli sledeče uspehe: *Lojze Beltram* (10 točk), Anton Budin (10 točk), Venceslav Budin (9), Podgornik Danilo (9), France Vuk (9). Pristrčno častitamo vrlim fantom in voditelju g. Krpanu. Bog živi!

Čekovnik. V okusno ovenčani in s cvetličnim vonjem napolnjeni prostorni kmetški sobi je dne 28. avgusta nestrpno čakalo šest najpridnejših članic, ki se niso ustrašile truda, žrtvovanja prostega časa in dolgih poti v vročem ali deževnem vremenu, samo da so zadostile klicu naše P. Z., da položijo izpite iz dobro naštudiranih 40 vprašanj. Po običajni ceremoniji komisije se je vršilo izpraševanje. Zmagovalka se je do ločila z dodatnimi vprašanji. Izid tekme: Čar Rozalija (8 točk), Mrak Marija (9 točk), Rupnik Marija (8 točk), *Rupnik Josipina* (10 točk, *zmagovalka*), Šavel Angela (10 točk) in Vončina Marija (9 točk). Predsednica komisije se zahvali tekmovalkam in nato se je pričel prosvetni sestanek vseh članov. Bile so tri deklamacije, globoko zamišljeno predavanje o plesu (predavatelj tovariš Maks iz Črnega vrha) kratek pregled delovanja ob obletnici društvenega obstanka in nekaj pogleda v bodočnost. Članice so nam zapele par domačih pesmi in minilo je popoldne, katero nam ostane v trajnem spominu. Z zagotovilom, da so v Čekovniku ljudje, katerim so krščansko-socialna

načela cilj življenja, smo se razšli. — Iskrena hvala vsem onim, kateri so na katerikoli način pripomogli k tej lepi proslavi obletnice. — Bog živi!

Prosvetna tekma v Črničah se je vršila dne 25. 9. Komisiji je predsedoval č. g. Ignaciji Leban, župnik batujski, ki ves gori za kat. mladinsko gibanje. V komisiji so bili še č. g. Kovačič Franc, Mermolja Mirko, Lojk Jožef in Berčec Josip. Izid je sledeči: Brankovič Anton (10 točk), Brankovič Ivan (10 točk), Faganel Polde (9.5 točk), Kosovel Mirko (9 točk), Lojk Polde (10 točk), *Podgornik Rudolf* (10 točk, *zmagovalec*).

V *Tomaju na Krasu* se je priglasilo 5 deklet tomajskega krožka. Vsa dekleta so se vadila z žilavo vnemo in čakala obljubljenih zastopnic Prosv. Zveze 8. in 11. sept. Ker ni došla, je č. g. župnik predlagal, naj se tekme vseeno vršijo in je prosil dve č. šolski sestri, da prisostvujeta spraševanju. On sam je najprej pojasnil pomen tekem, pozdravil navzoče članice krožka in vodil nato tudi spraševanje. Odgovori so bili kratki, jasni in precizni ter mestoma naravnost zanimivo originalni, da je komisija kar strmela. Obžalovali smo, da ni bilo zraven omenjene odposlanke Pr. Zveze, ki bi znala mogoče milejše klasificirati. Izid je bil sledeči: *Gulič Aurelija* (10 točk, *zmagovalka*), Šonc Roza (9 točk), Orel Matilda (10 točk), Žiberna Pavla (10 točk), Požar Marija (10 točk). — Č. g. župnik je ob koncu tekme pristrčno pohvalil tekmovalke ter jih opozoril, naj tvorijo odgovori, ki so jih s tako gotovostjo podajale, program za njihovo življenje, katero bo potem njim in njihovim družinam v pravo srečo!

